

Ders : 057**Konu : Ticarete Dürüstlük-2**

Doğruluk ve dürüstlük, müslümanın bütün davranışlarında bulunması gereken bir özelliktir. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ

"Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür..."¹

İslam'a göre ticarete dürüstlüğü bir çok kriteri vardır. Bunlardan belli başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

1-Ölçü ve Tartıyı Düzgün Tutmak:

Dürüstlüğü en fazla gösteren kriter, ticarete ölçü ve tartının sağlam ve düzgün tutulmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda birçok âyet vardır. İsrâ sûresinde yer alan:

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا*

"Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de sonucu daha güzeldir"² âyeti Hz. Peygamberin Medîne-i Münevvere'ye hicretinin hemen öncesinde nazil olmuştur. Ölçü ve tartının düzgün tutulmasını

emreden bu âyet Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in Medîne'de öncelikle İslâm toplumunu hangi temel değerler üzerine inşa edileceğinden bahseden âyetlerden birisidir. Bu âyetler, bir toplumun öncelikle oluşturması ve sürekli uygulaması gereken zaruri değerleri belirlemektedir. Bu değerler bulunmadığında ya da bozulduğunda, o toplumda yaşamının bir anlamının kalmadığının alâmetidir. Medeniyet, bu değerler üzerine kurulur ve toplum ancak bunlarla yaşayabilir. Nitekim aynı uyarı En'âm sûresinde de yer alır:

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ

"Ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz."³

Bu âyetlerin emirleri doğrultusunda Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'ye ulaştığında ilk yaptığı şey; dürüstlük değeri üzerine bir pazar düzeni kurmak olmuştur. Kur'ân ve Sünnet'in iyiliği hakim kılma ve kötülüğe engel olma (emr bi'l-ma'rûf ve nehy 'ani'l-münker) emri doğrultusunda oluşturulan bu sistemin en temel görevlerinden birisini dürüstlük ilkesi bakımından pazarların denetlenmesi oluşturmuştur.

¹ Buhârî, Edeb 69

² İsrâ', 17/35

³ En'âm, 6/152

Bu sebeple, ölçü ve tartı aletlerinin kontrolü en öncelikli vazifeler arasında yer almıştır. Ölçü ve tartıda hile ve aldatma, bu sistemi fesada uğratar. Bunun için diğer ahlâkî değerleri de yaşatmak mümkün olmaz ve toplumun çöküşü kaçınılmaz hâle gelir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm önceki kavimlerin böyle bir akıbetle karşılaştıklarını bir ibret vesikası olarak zikreder.⁴ Mesela Hz. Şuayb (a.s.)'ın:

“Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: “Ey Kavmim! Allah’a kulluk ediniz, O’ndan başka tanrınız yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik tutmayınız. Ben sizi maddî bakımdan iyi bir durumda görüyorum; ama doğrusu hakkınızda kuşatıcı bir azap gününden de korkuyorum. Ey Kavmim! Ölçüyü, tartıyı adaletle tam yapın; insanların mallarının değerini düşürmeyin, yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın”s şeklindeki uyarılarına kulak vermeyen, Allah’ı unutan Medyen/Eyke halkı kendi sonlarını kendileri hazırlamış, azap rüzgârı **“Rîh-i Sarsar- Uğultulu, kasıp kavuran fırtına”**⁶ ile helâk olmuşlardır.

Manayı sadece eksik tartmak değil ticaret ahlakı olarak anlamak lazım gelir. Hafife alınmayacak ve isyan edilemeyecek kadar önemli konu ayetlerde defalarca tekrarlanmış ve kavimlerin helakine neden olmuştur. Bir sahabe henüz yaşarken şöyle diyor; **“sizlerin önemsemediğiniz şimdiki günahlar yüzünden biz o zamanlar kahrolur ve sabahlara kadar tövbe eder, Allah’tan af dilerdik.”** Allah’ın sınırları modası geçmeyen ve önemli sınırlardır. **“Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline! Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman, tam ölçerler. Fakat kendileri onlara bir şey ölçüp yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar. Onlar, büyük bir gün; insanların, âlemlerin Rabbinin huzurunda duracakları gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?”**⁷

Bir toplumda ahlâkın bozulmasından etkilenmeyen bir ferdin bulunması mümkün değildir. Sonuçta zarar bütün topluma döner ve yıkılışında rol oynar. Pazar ahlâk ve adabına uyulmaması, ölçü ve tartı aletlerinin bozuk oluşu ya da bu konuda hileye başvurulmasının bir yaşam biçimi halini alması ekonomik güveni de ortadan kaldırır.

Güvenin olmadığı yerde ise ekonominin gelişmesi düşünülemez. Ölçü ve tartıyı adaletli şekilde tutmamak, aldatma ve hilenin en fazla yapıldığı şekildir. Ancak bunun âhiret hesabı da çok ağırdır.

Yüksek uçan gönül yorulur bir gün,
Mîzan terazisi kurulur bir gün,
Herkesin ettiği sorulur bir gün,
Döner mi Yarabbi, dil yavaş yavaş. (Seyrânî)

⁴ İslâm İş ve Ticaret Ahlâkı, Prof. Dr. Saffet Köse, sh.77

⁵ Hûd, 11/84-85

⁶ Hakka sûresi, 6. âyet

⁷ Mutaffifin 1-6 âyet

2-Hile Yapmamak ve Aldatmamak:

Hile, bir insanın bir sözleşmede veya alış-verişte kasten yanıltılmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de ticarî ilişkilerin karşılıklı rızâya ve gönül hoşnutluğuna dayanması temel ilke olarak konmuştur.⁸

Ticaretle ilgili sözleşmelerde karşılıklı rızanın bulunması, âdeta helâl kazancın ön şartıdır. Bu sebeple her türlü hile ve aldatma yasaklanmış, dürüst davranmak emredilmiştir-tir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in:

مَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا

*"Bizi aldatan bizden değildir"*⁹ hadisi insanı titreten bir özelliğe sahiptir. Gerçek mü'minin imanının bir sonucu olarak aldatma yapamayacağını ifade eden bu hadis imanla aldatmanın bağdaşmayacağını göstermektedir.

Buna göre sebze-meyve satıcılarının ya da diğer ticaret erbabının iyi ve kalitelilerini öne dizip arkaya kalitesizlerini yerleştirerek müşterinin gözünü boyaması, ambalajlı maddelerde üstte görünenin kaliteli alt kısımlarda görünmeyenlerin kalitesizlerden seçilmesi de aynı sonuca tabidir. Bu tür eylemde bulunanlar, *"bizi aldatan bizden değildir"* ifadesinin muhatabıdır.

Kolayca inanır mümin, safdildir;

"İnsan aldatanlar bizden değildir.!"(N. Fazıl Kısakürek)

Resûlullah (s.a.v.), hileye başvuranın ateşte olduğunu söylemiş,¹⁰ alışverişlerde aldandığından şikâyet eden bir sahâbîye:

"Alışveriş yaptığında hile yok de" buyurmuş,¹¹ *bir başka hadiste de kusurlu bir malın bu durumunu gizleyerek satmanın helâl olmadığını ve bu şekilde hareket eden kişinin daima Allah'ın gazabı ve meleklerin laneti altında bulunduğunu,*¹² *bu tutumun kazancın bereketini gidereceğini*¹³ ifade etmiştir.

Bu hadisler *hilenin haram, kötü ve yanlış bir davranış olduğunu, dünyevî ve uhrevî bir sorumluluk doğurduğunu belirtmektedir.*¹⁴

Halbuki dünya hayatı, malı ve zenginliği geçici, âhîret hayatı ise ebedîdir. Şair ne güzel ifade etmiş:

⁸ Nisâ, 4/29

⁹ Buhârî, İmân 164; Ebû Dâvûd, Buyû' 50

¹⁰ Buhârî, Buyû' 60

¹¹ Buhârî, Buyû' 48; Müslim, Buyû' 48

¹² İbni Mâce, Ticârât 45

¹³ Buhârî, Buyû' 19, 23, 44, 46; Müslim, Buyû' 47

¹⁴ a.g.e. Prof. Dr. Saffet Köse, sh.778-79

Nesine güvenem yalan dünyanın!

Gidenlerden geri gelen olmamış...

Zenginliği, bir kefenmiş insanın;

Bundan öte zengin olan olmamış...(A.Kadir İnaltekin)

Ticaretteki öneminden dolayı dürüstlük Müslüman işadamından özellikle talep edilir. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Taraflar birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdiler. Doğru söyleyip her şeyi açık açık dile getirirlerse alışverişleri bereketli olur. Yok yalan söyler, kusurları gizlerlerse alışverişlerinin bereketi yok olur gider.”¹⁵

Ashaptan Rifâ’a (r.a.) nakledildiğine göre o şöyle demiştir:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün namaz kılmak üzere musallaya çıktı. İnsanların alışveriş yaptıkları görünce; “Ey tüccarlar topluluğu!” diye seslendi. Bunun üzerine herkes başını kaldırıp ona bakmaya başladılar. Resûlullah (s.a.v.):

“Tüccarlar kıyamet gününde günahkârlar olarak diriltilecekler. Allah’ın yasaklarından kaçınan, iyi davranan ve sadaka verenler hariç” buyurdu.¹⁶

Buradan anlıyoruz ki dürüst, kanaatkâr ve muttaki davranmak işadamını kıyamet günü ateşten korur. Firdevsî bu hakikati şöyle dile getirir:

“Yeryüzünde bütün ızdıraplar, aza kanaat etmemekten doğar.”

Ticarette aldatma ve hile şeytanla şirket kurmak gibidir. Bundan uzak durulmalıdır. Çünkü şeytan insanı iflasa ve cehenneme sürükler.

Beş vaktini kıl da gözet Sübhânı,

Cehennem nârından kurtar bu canı,

Yanaşma şeytana aldatır seni,

Şeytanın konuştuğundan daldan irak ol! (Seyrânî)

Alınacak Dersler:

1-Doğruluk ve dürüstlük, müslümanın en belirgin vasfıdır. Çünkü iman sahibi, emin insan olmalıdır.

2-Dürüstlüğü en önemli kriteri, ticarete ölçü ve tartıyı sağlam yapmaktır.

3-Helâl kazancın en önemli şartı müşteriyi aldatmamak, hile yapmamaktır. Hile yapanlar ve aldatanlar ancak kendilerine zarar verirler.

¹⁵ Buhârî, Buyû’ 19, 22, ;Müslim, Buyû’ 47

¹⁶ Tirmizî, Buyu’ 4